

Bijlagen

Beleidsnota
archeologie en monumenten

Gemeente Sittard-Geleen Born

Bijlagen bij beleidsnota archeologie en monumenten

Gemeente Sittard-Geleen

INHOUDSOPGAVE

bijlage 1. beleid archeologie en monumenten en wettelijke kaders op Rijksniveau en Provinciaal niveau 7
1 INTEGRALE VISIES, BEHOUD DOOR ONTWIKKELING 7
1.1 introductie: ruimtelijke monumentenzorg 7
1.2 Belvedere 7
1.3 Modernisering Monumentenzorg (MoMo) 8
1.4 Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte, Visie Erfgoed en Ruimte 9
1.5 Provinciaal Omgevingsplan Limburg 9
2 WETTELIJKE KADERS OP RIJKS- EN PROVINCIAAL NIVEAU 10
2.1 introductie: de belangrijkste wetten voor archeologie en monumenten 10
2.2 archeologie: uitvoering wettelijke kaders door het Rijk 10
2.3 archeologie: uitvoering wettelijke kaders door de Provincie 13
2.4 monumenten: uitvoering wettelijke kaders door het Rijk 15
2.5 monumenten: uitvoering wettelijke kaders door de Provincie 16

bijlage 2 overzicht Rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten en eerste inventarisatie erfgoed (kaart) 17

bijlage 3 mogelijkheden voor financiële en fiscale ondersteuning voor monumenten anders dan door de gemeente 18

bijlage 4 archeologie en ruimtelijke ordening 21
bijlage 4a. voorschriften archeologie in de ruimtelijke ordening 21
1 STRUCTUURVISIENIVEAU 21
2 BESTEMMINGSPLANNIVEAU 22
2.1 inleiding 22
2.2 algemene uitgangspunten 23
2.3 fysieke uitgangspunten 24
2.4 uitwerking in bestemmingsplan: archeologische categorieën en ondergrenzen 24
2.5 actualisatie van bestemmingsplannen 28
2.6 wijziging van bestemmingsplannen 28
3 VERGUNNINGSNIVEAU 29
3.1 spelregels bij vergunningverlening 29
3.2 het proces van de archeologische monumentenzorg 30
3.3 beleidsuitgangspunten bij selectiebesluiten 34
3.4 toezicht en handhaving 34
4 TOEVALSVONDSTEN 35

bijlage 4b. archeologische beleidskaart gemeente Sittard-Geleen 36

bijlage 5 kosten en financiering archeologisch onderzoek 37
5.1 KOSTENBEHEERSING EN RISICOMANAGEMENT DOOR GOEDE VOORBEREIDING 37
5.2 HET VEROORZAKERPRINCIPE 37
5.3 DE EXPLOITATIEOVEREENKOMST 38
5.4 SCHADE, EXCESSIEVE KOSTENREGELING, ARCHEOLOGIEFONDS 38

Bijlage 1

beleid archeologie en monumenten en wettelijke kaders op Rijksniveau en Provinciaal niveau

Deze bijlage geeft het kader aan waarbinnen het beleid van de gemeente zich afspeelt. Op Rijksniveau zijn beleid en wetten vastgesteld, die richting geven aan het beleid voor archeologie en monumenten op alle bestuurlijke niveaus. De Provincie heeft hier voor Limburg een verdere uitwerking aan gegeven, en heeft ook haar rol in de uitvoering van het beleid.

1 INTEGRALE VISIES, BEHOUD DOOR ONTWIKKELING

1.1 introductie: ruimtelijke monumentenzorg

Oorspronkelijk was de monumentenzorg vooral gericht op specifieke gebouwen. De afgelopen jaren is dit ontwikkeld naar de zorg voor de historisch gegroeide omgeving. Deze ontwikkeling staat bekend onder de term **'van objectgericht naar omgevingsgericht'.**
Daarnaast is de monumentenzorg verbreed van puur het behouden van monumenten, tot het inbedden van monumenten en erfgoed bij ontwikkelingen. Dit wordt wel **'van conserverend naar ontwikkelend'** of **'behoud door ontwikkeling'** genoemd.
Het Rijk heeft deze ontwikkelingen gestimuleerd door de beleidsnota Belvedere (1999), en verder uitgewerkt in de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (MoMo) (2009). In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (opvolger van de Nota Ruimte uit 2006) heeft het Rijk haar visie op archeologie en monumenten als onderdeel van de leefomgeving neergelegd. De Visie Erfgoed en Ruimte geeft hierop aanvullend verdieping. De Provincie Limburg heeft in het POL (2006) de kaders vanuit de Provincie weergegeven. In 2012 is de Provincie gestart met het opstellen van een nieuw POL.

1.2 Belvedere

Het belangrijkste rijksbeleid op het gebied van ruimtelijke ordening en cultuurhistorie is de rijksnota Belvedere (1999). Belvedere is een zienswijze op de omgang met archeologie en monumenten, en de ruimtelijke planvorming.
Ruimtelijke planvorming met respect voor de cultuurhistorie vergroot de kwaliteit van de inrichting van Nederland. Cultuurhistorische kwaliteiten kunnen een uniek karakter geven aan ruimtelijke ontwikkelingen en zo een tegenwicht bieden aan de toenemende eenvormigheid van

onze leefomgeving. Ze dragen bij aan de identiteit die mensen ontlenen aan een gebied of plek en fungeren op die manier als inspiratiebron en kwaliteitsimpuls voor ruimtelijke opgaven.
De beleidsnota Belvedere was een beleidsinitiatief van 4 ministeries en had een doorloopperiode van 1999 tot 2009. Beleidsmakers, marktpartijen, cultuurhistorische en ruimtelijke beroepsgroepen zijn op nieuwe gedachten gebracht.
De 'Belvedere' denk - en werkwijze wordt ook wel **'behoud door ontwikkeling'** genoemd.
Ook Sittard-Geleen werkt zoveel mogelijk volgens de Belvederewijze als het gaat om maken van keuzes.
De beleidsperiode van de nota Belvedère is inmiddels afgerond, maar het gedachtegoed vormt een van de pijlers van de Modernisering van de Monumentenzorg (MoMo).

1.3 Modernisering Monumentenzorg (MoMo)

Het Rijk heeft onder de naam "Modernisering Monumentenzorg" (MoMo) een koerswijziging van de Monumentenzorg aangekondigd. In 2011 zijn de eerste veranderingen in het kader van de Modernisering Monumentenzorg in de Monumentenwet 1988 verankerd.

De MoMo omvat twee hoofdlijnen:
1. **van objectgericht naar omgevingsgericht** (meer samenhang tussen monumentenzorg en ruimtelijke ordening)
2. **van conserverend naar ontwikkelend** (behoud door ontwikkeling).

De uitvoering hiervan rust op drie pijlers:
Pijler 1: Cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening
Gemeenten moeten bij het vaststellen van bestemmingsplannen rekening houden met cultuurhistorische waarden. Hiermee geven ze meer vorm en inhoud aan de borging van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening. Dat betekent dat gemeenten de cultuurhistorische waarden in een bestemmingsplangebied moeten analyseren, en daar conclusies aan moeten verbinden die in het bestemmingsplan verankerd worden.
Ook in de structuurvisie moet rekening gehouden worden met het erfgoed.

Pijler 2: Krachtiger en eenvoudiger regelgeving
De eigenaren van monumenten waarderen hun monument vaak om hun beleving van het gebouw, of herinneringen die er liggen. Dit gaat dus verder dan de waarde van het monument als monument.
Procedures zullen waar mogelijk korter en eenvoudiger moeten worden. Gekeken wordt naar wat echt een meerwaarde kan leveren: transformaties van panden, complexen en landschappen, naoorlogse woonwijken en herbestemming.
Het Rijk wil extra budget investeren in de kwaliteit van de monumentenzorg. Vanuit kennis wil zij een kwaliteitsimpuls geven. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) zal hierin gaan functioneren als kenniscentrum. Monumentenzorg wordt zo meer een lust en minder een last.

Pijler 3: Bevorderen van herbestemming
Onze leefomgeving transformeert voortdurend. Met het veranderen van onze maatschappij veranderen ook leefstijlen en ruimtegebruik. Daarmee ontwikkelt zich dus ook de manier waarop we onze historische omgeving gebruiken. Dit heeft gevolgen voor gebouwen, complexen, terreinen en landschappen, die hun functie en daarmee hun gebruik kunnen verliezen. Wan-

neer vervolgens het verval toeslaat, kunnen belangrijke cultuurhistorische waarden verloren gaan. We moeten meebewegen met ontwikkelingen in de maatschappij. Historische gebouwen, complexen of terreinen horen ook vandaag de dag betekenis te hebben. Functieveranderingen moeten rekening houden de cultuurhistorische waarden. Een nieuwe bestemming kan het gebruik en daarmee de mogelijkheden tot behoud vergroten.

1.4 Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte, Visie Erfgoed en Ruimte

In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte geeft het Rijk o.a. haar visie op het belang van de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten voor de identiteit van een gebied, en voor de concurrentiekracht van Nederland. Het Rijk blijft verantwoordelijk voor het cultureel en natuurlijk UNESCO Werelderfgoed, kenmerkende stads- en dorpsgezichten, rijksmonumenten en het maritieme erfgoed.

De Visie Erfgoed en Ruimte geeft aanvullend verdieping op de structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. De gemoderniseerde monumentenzorg is ontwikkelings- en gebiedsgericht en benut de instrumenten van ruimtelijke ordening. De Visie erfgoed en ruimte geeft aan hoe het rijk het onroerend cultureel erfgoed borgt in de ruimtelijke ordening, welke prioriteiten het kabinet daarbij heeft en hoe het wil samenwerken met publieke en private partijen. Vanuit een brede erfgoedvisie wordt ingezoomd op de meest actuele en urgente opgaven van nationaal belang.

1.5 Provinciaal Omgevingsplan Limburg

Naast het rijk voert ook de provincie een actief beleid voor de planologische monumentenzorg. Het planologische beleid op het gebied van monumentenzorg is door de provincie vertaald in een cultuurhistorische waardenkaart, die deel uitmaakt van het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL) (2006). Met het planologische monumentenbeleid in het POL wil de provincie het landschappelijke, aardkundige en cultuurhistorische erfgoed voor het nageslacht behouden. Het gaat met name om behoud, herstel en inpassing van de diversiteit aan historische landschappen in hun historische context. Het POL streeft ernaar om de eigen identiteit van steden, dorpen en onze typisch Limburgse landschappen niet verloren te laten gaan. De openheid van het landschap, de natuurlijke en cultuurhistorische waarden en de karakteristieke stadjes en dorpen zijn bepalend voor de beleving van de ruimtelijke kwaliteit van het platteland.
In 2012 is de Provincie gestart met het opstellen van een nieuw POL.

2 WETTELIJKE KADERS OP RIJKS- EN PROVINCIAAL NIVEAU

2.1 introductie: de belangrijkste wetten voor archeologie en monumenten

De **Monumentenwet 1988 (MW)** (verder Monumentenwet genoemd) is van oudsher de belangrijkste wet voor archeologie en monumenten. Deze is recent gewijzigd om de ontwikkelingen in het beleid wettelijk te verankeren. Door de verbreding van objectgerichte monumentenzorg naar omgevingsgerichte monumentenzorg is ook de **Wet ruimtelijke ordening (Wro)** een belangrijk onderdeel van het wettelijk kader geworden. De belangrijkste wijziging voor de gemeente is hierbij dat de bescherming van monumentale waarden nu door de gemeente verankerd moet worden in de structuurvisie en de bestemmingsplannen.
Daarnaast is recent de **Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)** in werking getreden, waarbij een aantal oorspronkelijk losse vergunningen gebundeld is in de omgevingsvergunning. Met de wijzigingswet **Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)** (2007) is de zorg voor archeologische waarden een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Per januari 2012 zijn ook de Monumentenwet 1988, de Wabo en het Bro gewijzigd.
De ontwikkeling in het beleid heeft verder geleid tot aanpassingen in de Wet milieubeheer, de Woningwet, en de Ontgrondingenwet.

Bij de uitvoering van de wettelijke kaders hebben het **Rijk**, de **Provincie**, en de **gemeente** ieder hun eigen aandeel. Het Rijk en de Provincie geven kaders voor de uitvoering van de gemeente. Deze kaders zijn in hoofdlijnen hetzelfde voor archeologie en monumenten, maar verschillen soms in de uitvoering, en welke partij bevoegd gezag is. Voor alle duidelijkheid beschrijven we hieronder de kaders dus apart voor de archeologie en monumenten. De uitvoering door de gemeente, en de gevolgen die de recente wetswijzigingen hiervoor hebben, beschrijven we in de hoofdnota in hoofdstuk 3 voor de archeologie, en in hoofdstuk 4 voor monumenten.

2.2 archeologie: uitvoering wettelijke kaders door het Rijk

Na de ondertekening van "Het verdrag van Malta" (zie intermezzo) heeft de Nederlandse overheid steeds meer oog gekregen voor het beheer van archeologische resten in de bodem. Sindsdien is het beleid er op gericht om archeologische waarden volwaardig mee te wegen bij beslissingen over de ruimtelijke inrichting van ons land. Dit heeft geleid tot de **Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)**, onder meer een herziening en uitbreiding van de **Monumentenwet 1988**.

'De geest van Malta'
In de negentiger jaren van de vorige eeuw heeft de Nederlandse overheid steeds meer oog gekregen voor het beheer van archeologische resten in de bodem. Aan de basis daarvan staat de ondertekening van "Het verdrag van Malta".
Het verdrag van Malta is in 1992 door de leden van Europese ministerraad ondertekend om het kwetsbare bodemarchief, als bron van het Europese gemeenschappelijke geheugen, te beschermen.

De kern van 'Malta' is dat cultuurhistorische en archeologische waarden als 'gemeenschappelijk Europees erfgoed' beschermd en beheerd moeten worden.
Ze moeten een volwaardige plaats krijgen in de besluitvorming over de ruimtelijke inrichting. Om de zorg voor archeologische waarden te garanderen stelt het verdrag onder meer:

- archeologische waarden worden van meet af aan in de plannen voor ruimtelijke inrichting meegewogen;
- 'behoud in situ': archeologische resten worden zoveel mogelijk in de bodem bewaard;
- het 'veroorzakerprincipe': initiatiefnemers van bodemverstorende activiteiten kunnen verplicht worden om de kosten van archeologisch vooronderzoek te dragen en zijn – alleen als behouden niet mogelijk is- verantwoordelijk zijn voor de kosten van een opgraving.

Vanuit de gedachte dat het historisch besef van de eigen leefomgeving een belangrijke kwaliteit is, legt het verdrag daarnaast nadruk op het beleefbaar en beschikbaar maken van de resultaten van archeologisch onderzoek aan het publiek.
Bij de uitvoering van het verdrag van Malta is in Nederland de verantwoordelijkheid voor het erfgoed gelegd bij de gemeenten.
Handelen in de geest van Malta betekent dan ook concreet rekening houden met de genoemde punten uit het verdrag.

Het rijk heeft een wettelijke adviesrol bij de archeologie in m.e.r. procedures. Inhoudelijk gebeurt dit door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Voor de Strategische Milieubeoordeling (SMB's) zal dit waarschijnlijk ook zo geregeld worden. Naar verwachting speelt het rijk in de gemeente Sittard-Geleen alleen een rol in het kader van m.e.r.procedures of SMB's, en bij RO procedures die betrekking hebben op een beschermd Rijksmonument in de gemeente.

Daarnaast fungeert het rijk (via de RCE) ook als kennisinstituut, en adviseert alle betrokkenen. Zij beheert het nationale archeologische informatiesysteem ARCHIS.

Monumentenwet
De Monumentenwet regelt de omgang met monumentale waarden. In de wet zijn de regels voor het omgaan met archeologie op rijksniveau, provinciaal en gemeentelijk niveau vastgelegd.
Het zonder meer opgraven van archeologische resten is op grond van de Monumentenwet niet toegestaan. De wet bevat voorschriften over de opgravingvergunning en het melden van archeologische vondsten.
Een bijzonder aspect van deze wet is dat er geen toetsingskaders of normen zijn opgenomen. Het opstellen van dergelijke kaders is de beleidsvrijheid van gemeenten.

Op basis van de Monumentenwet wijst het Rijk terreinen aan als beschermd archeologisch monument. Deze terreinen bevatten archeologische resten die op nationaal niveau van groot belang zijn. In de gemeente Sittard-Geleen zijn drie beschermde archeologische monumenten aangewezen. Deze zijn opgenomen in bijlage 2.
Deze terreinen mogen niet verstoord worden: mochten er toch werkzaamheden uitgevoerd moeten worden, dan is hiervoor een monumentenvergunning nodig. Het Rijk c.q. de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) beslist over mogelijke wijzigingen van dit soort monumenten.
Voorts verleent het Rijk (de Minsister van OCW) de opgravingsvergunning aan bedrijven. Via de erfgoedinspectie controleert het rijk de naleving van de wet- en regelgeving bij opgravingen, vondsten en archeologische monumenten.

In de Monumentenwet is opgenomen dat bij de aanvraag van een vergunning om te slopen in beschermde stads- en dorpsgezichten door de gemeente een archeologisch onderzoek kan worden gevraagd. Bij aanvragen voor sloop in beschermde stads- en dorpsgezichten zal de gemeente de in deze nota voorgestelde beleidsregels volgen.

Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz)
Sinds 1 september 2007 is de Wet op de archeologische monumentenzorg van kracht. In deze herziening van de Monumentenwet 1988 zijn de uitgangspunten van het Europese Verdrag van Malta (1992) voor Nederland uitgewerkt. De Wamz vormt het sluitstuk van een periode die ruim vijftien jaar heeft geduurd.
De wet is een wijzigingswet, en wijzigde de Monumentenwet, de Wet milieubeheer, de Woningwet, de Ontgrondingenwet en de Wet op de Ruimtelijke Ordening (inmiddels Wro). Hiermee is de archeologische monumentenzorg ingebed in het proces van ruimtelijke ordening, waar het verdrag van Malta om vraagt. Deze inbedding is logisch omdat in het proces van de ruimtelijke ordening de besluiten worden voorbereid die verstrekkende gevolgen hebben voor archeologische "bodemarchief" .

De belangrijkste wetswijzigingen zijn:
- De bescherming van archeologische waarden is een verplicht aandachtspunt in milieueffectrapportages, bestemmingsplannen en ontheffingen van bestemmingsplannen (hiervoor zijn de Woningwet en de Wet Ruimtelijke Ordening (Wro) gewijzigd)
- Voor de bescherming van archeologische waarden bij ontgrondingen is de Ontgrondingenwet gewijzigd
- Bij de kostentoedeling wordt het "veroorzakerprincipe" gehanteerd. Dit principe wordt in de wet verder uitgewerkt, waarbij ook de excessieve kosten worden geregeld
- Liberalisering van de markt door toelating van archeologisch bedrijfsleven
- Wettelijke verankering van kwaliteitsbewaking en toezicht

In de Wamz is opgenomen dat bij ingrepen onder de 100 m2, waarvoor een ontheffing, bouw- of aanlegvergunning wordt aangevraagd, geen wettelijke verplichtingen voor de archeologie wordt opgelegd. Dit is om te voorkomen dat ook bij de kleine bodemingrepen een onderzoeksplicht geldt, en om particulieren te behoeden voor onevenredig hoge kosten voor archeologie. De gemeenteraad kan een afwijkende oppervlakte vaststellen.
In bijlage 4a geven we aan hoe de gemeente Sittard-Geleen effectief en efficiënt met de onderzoeksplicht omgaat.

Wro
In de Wro is geregeld dat de gemeenten de bescherming van het erfgoed, en dus de archeologische monumentenzorg in hun ruimtelijke plannen moeten verankeren. Dit zijn voor de gemeente de structuurvisie, en de bestemmingsplannen. Hierbij moet rekening gehouden worden met de landelijke kaders.

2.3 archeologie: uitvoering wettelijke kaders door de Provincie

De meeste provincies hadden de afgelopen jaren al een beleid in "de geest van Malta", dat was vastgelegd in nota's, beleidsstukken, streek- en omgevingsplannen . Naast de wettelijke taken voerden de provincies ook een eigenstandig archeologiebeleid.

Het archeologiebeleid van de provincie Limburg is door de veranderingen in het wettelijk kader veranderd van regulerend naar voorwaardenscheppend. Er zijn randvoorwaarden geformuleerd waarbinnen een goed en verantwoord beleid tot stand komt.

De provincie draagt hiermee bij aan de volgende doelstellingen:
- Duurzaam beheer en behoud van het archeologisch erfgoed op locatie (in situ)
  Gemeenten worden actief gefaciliteerd in het nemen van hun eigen rol door het subsidiëren van gemeentelijke archeologische waarden- en verwachtingskaarten. Ook de kaart die als bijlage 4b bij deze nota is gevoegd, is mede tot stand gekomen dankzij deze subsidie.
  Het voorbeeldproject VIA BELGICA, inventarisatie en verbeelding van een Romeinse hoofdweg is een voorbeeld van duurzaam beheer en behoud in situ.
- Duurzaam beheer en behoud van het archeologisch erfgoed in het Provinciaal Depot Bodemvondsten te Maastricht (behoud ex situ)
  Hier worden vondsten en documentatie van de in Limburg uitgevoerde onderzoeken bewaard en op aanvraag beschikbaar gesteld voor onderzoek en documentatie. Ook dient het provinciaal depot als meldpunt van vondsten.
- Vergroting van het draagvlak voor de archeologie in de provincie
  Een voorbeeld hiervan is het project expeditie Limburg. In de culturele biografie van Limburg wordt archeologie expliciet meegenomen.
  De provincie ondersteunt het Steunpunt voor Archeologie en Monumenten (SAM) gevestigd in het Huis voor de Kunsten te Roermond, dit is bedoeld ter ondersteuning van de gemeentelijke overheden en ontwikkelaars.

De provincie is de beheerder van het Provinciale Bodemdepot. Alle vondsten die bij opgravingen worden gedaan worden rijkseigendom en worden beheerd in provinciale depots.

Wamz
In de Wamz hebben de provincies onder meer de bevoegdheid gekregen om attentiegebieden aan te wijzen en zienswijzen in te dienen tijdens een bestemmingsplanprocedure. De provincie Limburg wijst geen attentiegebieden aan, maar Provinciale Archeologische Aandachtsgebieden (PAA's). Deze gebieden liggen verspreid in de verschillende geografische regio's van Limburg. Ze zijn geselecteerd op basis van archeologisch-inhoudelijke en (cultuur)landschappelijke overwegingen. In de zes geselecteerde gebieden bevindt zich een groot en representatief potentieel van hoogwaardige vindplaatsen.

Provinciaal Archeologisch Aandachtsgebied: de Graetheide
In het landschap van de Limburgse Middenterrassen is de Graetheide aangewezen als een aandachtsgebied. De overweging van de provincie luidt als volgt: "Vanwege de hoge verwachting voor de aanwezigheid van nederzettingen en grafvelden van Lineair-bandkeramische cultuur en andere archeologische perioden wordt dit relatief gave lössgebied tussen Sittard-Geleen en Born als aandachtsgebied aangewezen"[1].
Voor het gebied is een wetenschappelijks onderzoeksagenda opgesteld [2], waarin een aantal onderzoeksthema's en onderzoeksvragen zijn geformuleerd. Ook is, in samenwerking met de universiteit van Leiden, een uitvoeringsprogramma opgestart voor een waardering van het archeologische potentieel van de Graetheide.
Het PAA Graetheide en de voorschriften die daaraan verbonden zijn, moet worden opgenomen in de gemeentelijke bestemmingsplannen.

Graetheide, een koninklijke gift.
Zwentibold werd in 895 door zijn vader Keizer Arnulf tot koning van Lotharingen benoemd. Hij voerde veel oorlogen, waar zijn onderdanen sterk onder leden.

Toen hij op een van zijn kastelen in het Grasbroek verbleef, vroeg zijn vrouw hem het arme volk uit de omgeving te hulp te komen.
Hij beloofde haar de dorpelingen alle land te schenken waar zijn beste ruiter tijdens het middagmaal omheen kon rijden.

Na de hoogmis beval Zwentibold zijn ruiter op te stijgen en weg te rijden toen de heren vóór de maaltijd water namen. De ruiter vertrok spoorslags en reed over Born, Guttecoven, Limbricht, Einighausen, Sittard, Munstergeleen, Geleen, Beek, Elsloo, via Stein naar Hauzerlingen. Daar wisselde hij zijn paard en reed nu over Urmond, Berg, Obbicht, Papenhoven, en Buchten naar Holtum.
Vóór Holtum vond hij de slagboom gesloten. Een oude vrouw aan de slagboom weigerde de ruiter de doorgang.
Hij reed om Holtum heen en bereikte juist weer Born, toen de gasten van Zwentibold het water na de maaltijd namen. De ruiter vertelde Zwentibold wat er in Holtum was gebeurd. Zwentibold besliste dat, omdat de ruiter geen doorgang was verleend in Holtum, Holtum 'ten eeuwigen dagen' zou worden uitgesloten van de schenking.

Deze schenking heet "bescheijt op de Graet" en dateert op zijn vroegst van de veertiende eeuw, terwijl Zwentibold in 900 sneuvelde aan de Maas.
Toch moet de schenking een koninklijke gift zijn geweest. Volgens het oude recht was alle wildernis bezit van de koning of zijn vertegenwoordigers. De wildernis was van belang als weidegrond voor het vee en als leverancier van allerlei producten. De boeren moesten voor het gebruik een weiderecht betalen. Te worden vrijgesteld van dit weiderecht was een groot geschenk.

[1] Piet van der Gaauw, 2008, Provinciale Archeologische Aandachtsgebieden. Archeologisch selectiedocument. Provincie Limburg, Cluster Erfgoed, Afdeling cultuur, Welzijn en Zorg. P. 25.

[2] I. Van Wijk, 2009, Wetenschappelijk kader provinciaal archeologisch aandachtsgebied Graetheide, Archol bv

Wro
In de Wro is geregeld dat de gemeenten de bescherming van het erfgoed, en dus de archeologische monumentenzorg in hun ruimtelijke plannen moeten verankeren. Hiermee is voor de provincies de goedkeuringsbevoegdheid voor gemeentelijke ruimtelijke plannen vervallen. Toetsing en sturing zijn alleen nog aan de orde bij bovenlokaal en provinciaal belang.
De provincie Limburg heeft aangegeven in bestemmingsplannen het aspect archeologie alleen te toetsen op het provinciale belang. De provincie heeft regels opgesteld voor de omgang met archeologie in de aangewezen provinciale archeologische aandachtsgebieden. Deze regels zijn opgenomen in de archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart en in het gemeentelijke beleid in deze nota verwerkt. De provincie toetst eenmalig bij het controleren van de gemeentelijke kaart, en verwacht dan dat de gemeente zelfstandig haar rol voor de archeologische monumentenzorg zal vervullen.

Ontgrondingenwet
De provincies zijn bevoegd gezag voor archeologie bij ontgrondingen. De Provincie Limburg stelt voor ontgrondingen binnen het aandachtsgebied archeologisch vooronderzoek verplicht. Bij ontgrondingen buiten het aandachtsgebied zal het gemeentelijke archeologiebeleid worden gevolgd, behalve als er een m.e.r. procedure gevolgd moet worden.

2.4 monumenten: uitvoering wettelijke kaders door het Rijk

Monumentenwet
In de Monumentenwet zijn de regels voor het omgaan met het rijksbeschermde monumenten vastgelegd.

Op basis van de Monumentenwet wijst het Rijk objecten aan als beschermd monument. De gemeente heeft hierbij een adviserende rol. Deze objecten worden op nationaal niveau van groot belang geacht vanwege hun schoonheid, wetenschappelijke betekenis of cultuurhistorische waarde. Tweederde van het monumentenbestand bestaat uit woonhuizen.
In de toekomst zal aanwijzing niet meer op verzoek van derden maar vooral planmatig, via centraal aangestuurde aanwijzingsprogramma's, plaatsvinden. Hiertoe is de Monumentenwet gewijzigd.

In Sittard-Geleen zijn 199 rijksmonumenten aanwezig. Naast de gebouwde monumenten is ook het Stadspark van Sittard een rijksmonument. Een overzicht van de rijksmonumenten vindt u als bijlage 2.

Daarnaast heeft het Rijk een aantal beschermde stads- en dorpsgezichten aangewezen. Stads- of dorpsgezichten zijn groepen van onroerende zaken die van algemeen belang zijn door hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang of hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich één of meer monumenten bevinden. Een rijksbeschermd stads- of dorpsgezicht wordt aangewezen door de ministers OC&W en VROM. Voor deze stads- en dorpsgezichten moet de betreffende gemeente een beschermend bestemmingsplan opstellen. Binnen Sittard-Geleen is de kern van Sittard in 1972 aangewezen als beschermd stadsgezicht. Bescherming hiervan is in het bestemmingsplan geregeld.

Voor werkzaamheden in of aan een monumentaal pand is een monumentenvergunning benodigd. Bij de invoering van de Wabo is dit opgenomen in de omgevingsvergunning. De omge-

vingsvergunning verenigt verschillende ruimtelijke aspecten en vervangt de bouwvergunning, milieuvergunning en monumentenvergunning. Kleinere ingrepen zijn vergunningvrij gemaakt, zodat voor zaken als schilderen, glasvervanging en kleine aanpassingen geen monumentenvergunning meer noodzakelijk is.

De beslissingsbevoegdheid (bevoegd gezag) voor wijzigingen aan monumenten is bij de gemeente neergelegd. Het rijk fungeert als kennisinstituut, en adviseert de andere betrokkenen. Dit gebeurt met name vanuit de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

Voor het beheer en onderhoud van rijksmonumenten verleent het rijk subsidies. De regelingen hiervoor staan beschreven in bijlage 3.

Via de erfgoedinspectie controleert het rijk de uitvoering van het erfgoedbeleid van de andere bestuurslagen.

Wet ruimtelijke ordening (Wro)
In de Wro is geregeld dat de gemeenten de bescherming van het erfgoed, en dus de monumentenzorg in hun ruimtelijke plannen moeten verankeren. Dit zijn voor de gemeente de structuurvisie, en de bestemmingsplannen. Hierbij moet rekening gehouden worden met de landelijke kaders.

2.5 monumenten: uitvoering wettelijke kaders door de Provincie

Monumentenwet
De beslissingbevoegdheid voor het wijzigen van Rijksmonumenten is opgedragen aan de gemeente. Als een object buiten de in de Wegenverkeerswet vastgestelde bebouwde kom ligt moet hierbij advies worden gevraagd aan de Provincie. Vanaf 1 januari 2012 geldt dit alleen nog wanneer er sprake is van geheel of gedeeltelijke sloop of reconstructie of herbestemming van een monument.

De provincie Limburg maakt gebruik van haar adviesrecht als het gaat om het karakteristieke Limburgse erfgoed, waartoe zij de volgende categorieën monumenten rekent: kastelen, landhuizen, kloosters, landgoederen, buitenplaatsen, herenboerderijen en wind- en watermolens voor zover gelegen buiten de bebouwde kom van de gemeente. In voorkomende gevallen zal ook voor industrieel erfgoed van het adviesrecht gebruik worden gemaakt.

Wro
Tot voor kort moesten bestemmingsplannen door de provincie (GS) worden goedgekeurd. De provincie verplichtte de gemeenten via deze weg een cultuurhistorische component in bestemmingsplannen op te nemen. Sinds de inwerkingtreding van de Wro is goedkeuring van de provincie niet meer vereist. De provincie kan echter via een verordening aangeven wat zij belangrijk vindt om in de bestemmingsplannen op te nemen. De gemeenten zijn verplicht om deze aanwijzingen over te nemen.

De Provincie Limburg heeft gekozen om geen verordening vast te stellen voor het opnemen van erfgoed in de bestemmingsplannen, maar zal met de diverse gemeenten convenanten sluiten. Voor Sittard-Geleen moet dit nog gebeuren.

Als ambitie en beleidsvoornemen heeft de provincie opgenomen:

- het beschermen van aardkundige waarden (POL 4.5.2)
- het bewaren van archeologische waarden in archeologische aandachtsgebieden (POL 4.5.3)
- behoud en benutten van historische bouwwerken, landschapselementen, beschermde buitenplaatsen, beschermde stads- en dorpsgezichten, in samenhang met de hoofdlijnen en dragers van het cultuurlandschap
- behoud en ontwikkeling van de kernkwaliteiten van het landschap (POL 2.2, 2.3, 4.5.4)

Bijlage 2

overzicht Rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten en eerste inventarisatie erfgoed (kaart)

Bijlage 2 is een overzichtskaart van alle rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten in Sittard-Geleen. Daarnaast staat op de kaart een eerste inventarisatie van het erfgoed.

Zie www.sittard-geleen.nl voor:

- een overzichtslijst van alle Rijksmonumenten in de gemeente
- een overzichtslijst van de aangewezen gemeentelijke monumenten
- een overzichtslijst van de preselectie van beeldbepalende panden en minigezichten in de gemeente
- de digitale erfgoedkaart
- een overzicht van de archeologische Rijksmonumenten in de gemeente

De archeologische Rijksmonumenten zijn:

Naam	*Plaats*	*Datering*	*Soort monument*
Jodenberg	*Grevenbicht*	*Romeinse tijd- late Middeleeuwen*	*Grafheuvel en heuvel met Joods kerkhof*
Beelaertstraat	*Obbicht*	*Romeinse tijd*	*Resten van een villa en een weg*
Grasbroek	*Guttecoven*	*vroege- late Middeleeuwen*	*Abschnittsmotte met voorburcht*

Bijlage 3

mogelijkheden voor financiële en fiscale ondersteuning voor monumenten anders dan door de gemeente

In deze bijlage beschrijven we de financiële regelingen van andere partijen dan de gemeente voor monumenten. Er zijn verschillende soorten subsidies of andere regelingen mogelijk, die hier overzichtelijk bij elkaar staan.

Subsidies rijksmonumenten
Het accent van de subsidieregelingen van het rijk is van oudsher gebaseerd op de gedachte dat de monumenteneigenaar gecompenseerd moet worden voor het verlies van "vrijheid" ten gevolge van het aanwijzen van zijn pand tot rijksmonument. Hiervoor werden subsidieregelingen en fiscale aftrek voor het onderhoud aan monumentenpanden in het leven geroepen.

Na decentralisering van de monumentenzorg in 1988 is de uitvoering van rijkssubsidieregelingen voor een belangrijk deel bij de gemeenten gelegd. In de loop der jaren hebben verschillende accentverschuivingen plaats gevonden in de subsidiering van monumenten zoals de verschuiving van restauratie naar planmatige onderhoud en instandhouding.

In 2006 is het Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten (Brim) geïntroduceerd. Deze subsidieregeling voorziet zowel in (kleine) restauratie als in onderhoud.
Voor woonhuizen en boerderijen zonder agrarische functie kent het Brim een afzonderlijke regeling. Deze monumenten komen niet voor subsidie in aanmerking, maar wel voor een laagrentende hypothecaire lening. De Belastingdienst bepaalt de fiscale aftrek en bij het Nationaal Restauratiefonds (NRF) kan de eigenaar de goedkope lening krijgen.
Voor de overige categorieën monumenten gaat het BRIM uit van een gefaseerde instroom. Op dit moment stroomt de categorie religieuze monumenten in. De verwachting is dat de vraag naar instandhoudingssubsidie vele malen groter zal zijn dan het beschikbare subsidiebudget. Om voor subsidie in aanmerking te komen is tijdige indiening noodzakelijk. Waarschijnlijk zullen echter een groot aantal aanvragen buiten de boot vallen.

De reguliere subsidiefaciliteiten in het Brim voorzien alleen in onderhoud en kleinschalige restauraties. Er is echter nog steeds sprake van een restauratieachterstand die met het eerdere werkplan voor de monumentenzorg van de rijksdienst niet is opgelost en dus tussen wal en schip belandt. Om deze knelpunten op te lossen heeft de RCE inmiddels vijf jaar op rij (2006 t/m 2010) een tijdelijke regeling hiervoor in het leven geroepen. De vraag naar subsidies is echter zou groot dat slechts enkele monumenteigenaren restauratiesubsidie kunnen ontvangen. Om gebruik te kunnen maken van dergelijke regelingen is het vaak nodig om reeds een restauratieplan op de plank te hebben liggen. Hiervoor is het zaak dat restauratieplannen zo vroeg mogelijk worden voorbereid. Op deze wijze kunnen concrete knelpunten bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed inzichtelijk worden gemaakt en kan er op het moment dat zich een subsidieregeling aandient direct hiervan gebruik worden gemaakt.

Fiscale aspecten

Sinds enige tijd maakt de fiscale aftrekregeling voor onderhoud en restauratie deel uit van de subsidiesystematiek. Eigenaar-bewoners van een rijksmonument kunnen onder bepaalde voorwaarden en met inachtneming van een drempel (0,75 % van de WOZ-waarde) de onderhouds- en restauratiekosten aan hun woning fiscaal verrekenen. Deze fiscale aftrek beperkt zich niet alleen, zoals bij de subsidieregeling, tot het casco en monumentale onderdelen. De fiscus beschouwt het monument als een bron van inkomsten. Alles dat de eigenaar moet doen om deze bron van inkomsten in stand te houden is fiscaal aftrekbaar. In dit kader zijn dus ook het vervangen van de elektra- en cv-installatie, interieurdelen als de keuken etc. fiscaal aftrekbaar. Geriefverbeteringen, zoals o.a. het aanbrengen van dubbelglas, zijn niet aftrekbaar.

De fiscus beschouwt het monument als een bron van inkomsten. Indien deze bron wordt gewijzigd is er geen sprake meer van fiscale aftrek. Dit geldt bijvoorbeeld wanneer een gedeelte van het monument zoals de schuur wordt gewijzigd tot een woonhuis. Als de fiscale bron eenmaal is gerealiseerd bestaat overigens wel de mogelijkheid tot fiscale aftrek van onderhoudskosten en toekomstige restauraties.

Provinciale subsidie

Sinds 2006 is de provinciale regeling ingrijpend veranderd. De provincie verstrekt alleen een subsidie indien de gemeente bereid is dezelfde subsidie te verstrekken als de provincie. De provincie wil hiermee bewerkstelligen dat de gemeentelijke overheid eveneens haar verantwoordelijkheid neemt ten aanzien van de instandhouding van het cultuurhistorische erfgoed.

De provincie heeft evenwel de subsidiemogelijkheden beperkt en geeft alleen nog maar een bijdrage aan monumenteigenaren die geen fiscale aftrek hebben. Het betreft met name subsidie aan stichtingen en kerkbesturen, die vaak eigenaar zijn van grotere onrendabele monumenten en de restauratie en het onderhoud aan hun monument slechts moeizaam zelf kunnen bekostigen.

De provinciale subsidie heeft met name betrekking op co-financiering van Brim- en restauratiesubsidies. Ook zijn er tijdelijk extra middelen voor herbestemming van leegstaande of leegkomende kloosters en ander religieus erfgoed. De gemeenteraad van Sittard-Geleen heeft in 2008 besloten om cofinanciering voor niet rendabele monumenten in haar subsidieregeling op te nemen.

Alternatieve financieringen nodig

Ondanks fiscale aftrek en subsidies van rijk en provincie zullen deze middelen niet altijd toereikend zijn om restauratie en herbestemming mogelijk te maken. Wanneer de reguliere financieringsinstrumenten geen soelaas bieden moet worden gezocht naar alternatieve mogelijkheden tot financiering van de restauratie en instandhouding van een monument.

In dit geval zullen de restauratiekosten uit de toekomstige exploitatie van de herbestemming moeten worden gefinancierd. Er moet dus worden gezocht naar een rendabele bestemming. De hedendaagse monumentenzorg streeft naar een (functioneel) gebruik van monumenten, omdat dit de beste garantie is voor de instandhouding. Dit is echter niet in alle gevallen mogelijk. In zo'n geval bestaat bijvoorbeeld de mogelijkheid om het monument te betrekken in een groter project, waardoor de onrendabele kosten van de restauratie naar het grotere project

kunnen worden toegerekend. Vaak komen restauraties van monumenten tot stand dankzij geld van verschillende partijen. Hierbij kan worden gedacht aan aangewezen organisaties voor monumentenbehoud, woningstichtingen of projectontwikkelaars. Verschillende vormen van PPS-constructies blijken mogelijk bij restauratie, onderhoud en exploitatie van monumenten. Zo kunnen afspraken gemaakt worden tussen publieke en private partijen, bijvoorbeeld in de vorm van onderhouds- en exploitatieovereenkomsten.

Voor meer en recente informatie zie www.sittard-geleen.nl

Bijlage 4

archeologie en ruimtelijke ordening

In bijlage 4a staan de bestemmingsplanvoorschriften die we voor de bescherming van archeologische waarden hanteren. Dit is een standaard voor alle bestemmingsplannen. In combinatie met de archeologische beleidskaart (bijlage 4b) leidt dit tot maatwerk op het gebied van archeologie.

Met het archeologisch erfgoed wordt in iedere fase van planvorming rekening gehouden. Op structuurvisieniveau in de rol van medeordenend principe, op bestemmingsplanniveau als mede-afwegingskader, op vergunningsniveau als toetsingskader. Hoe concreter het plan, hoe gedetailleerder de kennis over het archeologisch bodemarchief moet zijn. In de volgende paragrafen wordt aangegeven welke werkwijze de gemeente hanteert in de verschillende fasen van planvorming.

bijlage 4a.
voorschriften archeologie in de ruimtelijke ordening

1 STRUCTUURVISIENIVEAU

Bij het vastleggen van toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen houdt de gemeente rekening met het archeologische erfgoed. Erfgoed kan daarbij dienen als inspiratiebron. Erfgoed op een bepaalde plek kan een zeer lokaal verhaal vertellen en is als zodanig onderdeel van de lokale identiteit, de genius loci. Voor velen wordt de kwaliteit van de leefomgeving deels bepaald door de herkenbaarheid van deze lokale identiteit. In de gemeentelijke structuurvisie wordt het belang van erfgoed als medeordenend principe als volgt geformuleerd

"In samenhang met ruimtelijke inrichtings(plannen), geeft de dynamiek van het verleden mede richting aan heden en toekomst" (Structuurvisie Sittard-Geleen. P. 99)

Daarnaast is het van belang om in het stadium van de eerste planvorming al inzicht te hebben in de financiële consequenties van bepaalde ontwikkelingen. Als in gebieden met toekomstige ontwikkelingen archeologische waarden aanwezig zijn, is inzicht in de noodzaak, tijdsduur en kosten van archeologisch onderzoek cruciaal.

De archeologische beleidskaart die met deze nota wordt vastgesteld (bijlage 4b) kan in deze fase van planvorming dienst doen als bron van informatie. Nader archeologisch onderzoek is in deze fase nog niet noodzakelijk.

2 BESTEMMINGSPLANNIVEAU

2.1 inleiding

Het centrale juridische beleidsinstrument in het nieuwe archeologiebestel is het bestemmingsplan. De gemeenteraad houdt bij de vaststelling van een bestemmingsplan of een beheersverordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten archeologische resten.
Dit geldt zowel voor bestemmingsplannen waarbij sprake is van handhaving van de bestaande situatie (bij de actualisatie van bestaande bestemmingsplannen), als ook voor wijziging van bestaande bestemming zoals in ontwikkelingsgerichte bestemmingsplannen, het partieel herzien van bestemmingsplannen, projectbesluiten en ontheffingen.

Bescherming van archeologische waarden in het bestemmingsplan is mogelijk door gebruik te maken van een dubbelbestemming. In de RO Standaard 2008 wordt in dit kader gesproken van een dubbelbestemming 'Waarde-Archeologie" (WR-A 1, 2, 3) op de verbeelding.
Het doel van de toegekende archeologische bestemming is in de regel niet het onmogelijk maken van ontwikkelingen in een gebied, maar het zoveel mogelijk voorkomen van activiteiten die schadelijk zijn voor (mogelijke) aanwezige archeologische resten.

Door het toepassen van een aan de bestemmingen verbonden omgevingsvergunning kunnen beperkingen worden opgelegd aan het gebruik van het gebied. Ook kan bij de omgevingsvergunning worden afgeweken van deze beperkingen als de activiteiten, waarvoor de vergunning wordt aangevraagd, geen verstorende consequenties hebben voor het (te verwachten) bodemarchief.

2.2 algemene uitgangspunten

Voor de planologische bescherming van archeologische waarden kunnen de volgende uitgangspunten worden gehanteerd:

- De gemeenteraad houdt bij de vaststelling van bestemmingsplannen of een beheersverordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond rekening met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten archeologische resten;
- De op de plankaart (verbeelding) opgenomen gebieden met archeologische waarden worden gekoppeld aan een omgevingsvergunning. (zie tabel 1)
- In de toelichting op het bestemmingsplan wordt aangegeven waarom de aangewezen terreinen vanuit archeologisch oogpunt bescherming verdienen. Hier ligt een belangrijke relatie met de archeologische beleidskaart (bijlage 4b) en het archeologiebeleid zoals geformuleerd in deze nota.
- In de bestemmingsomschrijving en planregels wordt vastgelegd welke gevolgen de gemeente verbindt aan de aanwezigheid van archeologische waarden of verwachtingen bij geplande bouwactiviteiten of andere bodemverstorende activiteiten. Daarbij kan onderzoek worden verlangd naar de archeologische waarden conform het AMZ-proces (zie bijlage 4, 3.2.2). De resultaten van deze onderzoeken kunnen variëren van "geen gevolgen voor bouwen/verstoring" via "eerst onderzoeken" tot en met "geen bodemverstoring, maar behoud in de bodem".

- De voorwaarden voor het verlenen van een omgevingsvergunning worden hierop aangepast;
- Het is niet verplicht wettelijk beschermde archeologische terreinen (rijksmonumenten) op de plankaart aan te duiden. Met het oog op de volledigheid van de informatie wordt echter geadviseerd de contouren van het rijksmonument op de plankaart op te nemen, maar hier geen regels aan te verbinden. Een koppeling met de planregels is niet wenselijk omdat het beschermingsregime voor archeologische rijksmonumenten is geregeld via de Monumentenwet 1988, en het rijk optreedt als bevoegd gezag en niet de gemeente.
- Indien de gemeente bij de voorbereiding van een bestemmingsplan kosten moet maken ten behoeve van archeologisch (voor)onderzoek, kan zij de kosten onder bepaalde condities te verhalen in het kader van de grondexploitatie (Wro artikel 6.12) .

2.3 fysieke uitgangspunten

2.3.1 ondergrenzen bodemingrepen

De Monumentenwet (art. 41a) bevat een algemene ontheffing van de in bestemmingsplannen vast te leggen onderzoekseis voor bodemingrepen kleiner dan 100 m2. Deze ontheffing geldt niet voor wettelijk beschermde monumenten. Daaraan is toegevoegd dat de gemeenteraad 'een hiervan afwijkende andere oppervlakte' kan vaststellen. Voorwaarde bij de invulling van deze mogelijkheid is dat een eventueel gemeentelijk ontheffingsbeleid archeologisch-inhoudelijk is onderbouwd (bijvoorbeeld door verwijzing naar een gemeentelijke verwachtingskaart) en niet strijdig is met het belang van de Archeologische Monumentenzorg.
De gemeente Sittard-Geleen zal in sommige gebieden een zwaardere norm op leggen dan de wettelijke, vanwege het archeologische belang van het gebied. Voor andere gebieden stellen we een lichtere norm vast. De normen staan in bijlage 2.4, tabel 1 van deze bijlage.

2.3.2 omvang bodemingreep

Het is reëel om in relatie tot een onderzoeksplicht voor archeologisch onderzoek uit te gaan van de feitelijke omvang van de bodemverstoring binnen een plangebied. Dit voorkomt in veel gevallen dat bij relatief kleine (vaak particuliere) ingrepen in grotere plangebieden een onderzoeksplicht ontstaat voor het volledige plangebied, terwijl de feitelijke ontwikkeling mogelijk maar één huis betreft.
De oppervlakten van de ondergrenzen zoals ze in deze nota worden voorgesteld zijn gebaseerd op feitelijke bodemverstoring (inclusief de te verwachten verstoring van bijvoorbeeld kabels en leidingen bij de bouw van een gebouw). In het kader van de berekening van het verstoringsoppervlak kan bij bouwwerken grofweg een marge van 5 tot 10 % worden gerekend boven het te bebouwen oppervlak om de feitelijke omvang van de bouwput en de aan te leggen kabels en leidingen mee te wegen. Deze zijn meestal niet aangegeven in de vergunningsaanvraag maar moeten wel betrokken worden bij de afweging.

2.3.3 vrijstellingdiepte

De vrijstellingsdiepte voor de gemeente Sittard-Geleen wordt voor de hele gemeente vastgesteld op 30 cm onder maaiveld. Van een aantal hoger in het landschap gelegen vindplaatsen is het bekend dat de archeologische sporen zich direct onder de bouwvoor bevinden. Een vrijstelling

dieper dan 30 centimeter zou de gaafheid van de meest kwetsbare vindplaatsen aantasten.

2.3.4. onderzoeksplicht

Archeologisch onderzoek hoeft alleen te worden uitgevoerd in gebieden waar archeologische resten verwacht worden of reeds zijn vastgesteld en waar ingrepen van een bepaalde omvang en diepte zijn gepland (zie tabel 1)
Voor kleinere ingrepen onder de vrijstellingsnorm voor de omvang van de ingreep, maar boven de vrijstellingsnorm voor de diepte van de ingreep, zou in aanvulling daarop tevens een algemene bepaling in het bestemmingsplan opgenomen moeten worden voor het melden van de start van de werkzaamheden. Op deze manier kunnen in vrijgegeven gebieden met mogelijke archeologische waarden eventueel waarnemingen worden gedaan over de aan- of afwezigheid van archeologische resten. Bij interessante toevalsvondsten kunnen deze alsnog gedocumenteerd worden.

2.4 uitwerking in bestemmingsplan: archeologische categorieën en ondergrenzen

In bestemmingsplannen wordt een regeling opgenomen voor de omgang met de in de verbeelding opgenomen Waarde Archeologie. In de planregels wordt hiervoor verwezen naar de archeologische beleidskaart (bijlage 4b).
Op de verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Sittard-Geleen (Verhoeven & Ellenkamp 2010) is een indeling gemaakt in archeologische waarden en verwachtingen. Het is een actueel overzicht en een verbeterde versie van de eerste gemeentelijke beleidskaart (van Waveren 2004). De bekende gegevens zijn geëvalueerd en aangevuld met recente onderzoeken. Deze zijn opgenomen in Deelrapport II: Landschap en Archeologie en grafisch weergegeven in diverse kaarten. De evaluatie van deze gegevens leidt tot de begrenzingen en waardestelling van de archeologische waarden in het gemeentelijke grondgebied. Deze zijn beschreven in Deelrapport I: Samenvatting en aanbevelingen .

Op de archeologische beleidskaart (bijlage 4b) wordt het gemeentelijk grondgebied onderverdeeld in zeven archeologische categorieën (zie tabel 1). Tabel 1 is een beslistabel waarin ondergrenzen zijn opgesteld waarbij een onderzoeksplicht geldt voor de diverse categorieën in de kaart. De gekozen ondergrenzen zijn mede gebaseerd op de eigenschappen van de bodems in het gebied van de gemeente Sittard-Geleen, op de aard en de kwetsbaarheid van het bodemarchief, op de maatschappelijke belangen van initiatiefnemers en op het gemeentelijk belang van archeologisch risicomanagement (zie bijlage 5 veroorzakerprincipe).

Hieronder volgt een beknopte samenvatting van de legenda-eenheden in de beleidskaart en het beschermingsregime.

Tabel 1. Beleid voor omgang met archeologische waarden in gemeente Sittard-Geleen

	BELEIDSCATEGORIEËN WAARDE ARCHEOLOGIE	OPNEMEN IN BESTEMMINGSPLAN
CAT.	VERWACHTING/WAARDE	
1	AMK-terrein, terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd	Ja, middels aanduiding
2	AMK-terrein; terrein van zeer hoge en hoge archeologische waardeAMK-terrein; terrein van hoge archeologische waarde, kern SittardAMK-terrein; terrein van archeologische waardeZone rondom ARCHIS-waarneming/vondstmelding/vindplaats	Ja, middels dubbelbestemming 'waarde archeologie (n)'
3	AMK-terrein; terrein van hoge archeologische waarde, historische kernen	Ja, middels dubbelbestemming 'waarde archeologie (n)'
4	Hoge verwachting voor droge landschappenHoge verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebiedMiddelhoge verwachting voor droge landschappen Middelhoge verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebiedHoge verwachting voor natte landschappenHoge verwachting voor natte landschappen, MaasafzettingenMiddelhoge verwachting voor natte landschappenOnbekende verwachting voor drogen en natte landschappen	Ja, middels dubbelbestemming 'waarde archeologie (n)'
5	Lage verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebied	Nee, tenzij M.e.r, tracéwet
5	Lage verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebied	Nee, tenzij M.e.r, tracéwet
7	Lage verwachting voor ontgronde gebiedenLage verwachting voor vrijgegeven onderzoeksgebieden	nee

	GEMEENTE SITTARD-GELEENBESLISTABEL ONDERZOEKSPLICHT BIJ BESTEMMINGSWIJZIGING, OMGEVINGSVERGUNNING		
	VERSTORINGDIEPTE	VERSTORINGSOPPERVLAK	WEL OF GEEN ONDERZOEKSPLICHT
	nvt	**nvt**	**Algemeen: vergunningaanvraag bij Rijk conform Monumentenwet**
	> 30 cm	**> 50 m2**	
	nee	nee	Geen onderzoeksplicht
	ja	nee	Geen onderzoeksplicht, melding werk-
	ja	ja	Onderzoeksplicht
	> 30 cm	**> 100 m2**	
	nee	nee	Geen onderzoeksplicht
	ja	nee	Geen onderzoeksplicht, melding werk-
	ja	ja	onderzoeksplicht
	> 30 cm	**> 500 m2**	
	nee	nee	Geen onderzoeksplicht
	ja	nee	Geen onderzoeksplicht, melding werk-
	ja	ja	onderzoeksplicht
	> 30 cm	**> 10.000 m2**	
	nee	nee	Geen onderzoeksplicht
	ja	nee	Geen onderzoeksplicht
	ja	ja	Onderzoeksplicht
	> 30 cm	**> 50.000 m2**	
	nee	nee	Geen onderzoeksplicht
	ja	nee	Geen onderzoeksplicht
	ja	ja	onderzoeksplicht
			Geen onderzoeksplicht

1. wettelijk beschermde archeologische monumenten.
Regime: De beslistabel is hierop niet van toepassing omdat deze monumenten vergunningplichtig zijn volgens de Monumentenwet.
Als zodanig moeten deze terreinen altijd in de verbeelding opgenomen worden. Opnemen in de planregels is niet nodig.

2. AMK-terrreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde
In deze categorie zijn opgenomen
* de AMK-terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde;
* de kern van Sittard;
* AMK terreinen van archeologische waarde;
* een zone van 50 meter rondom vindplaatsen;
(AMK terrein: Terrein dat voorkomt op de Archeologische Monumentenkaart)
Omdat het hier gaat om gebieden waarvan de hoge waarde al is vastgesteld, hanteren we hier een ondergrens van 50 m2 .

3. historische kernen
De historische kernen zijn AMK-terreinen van hoge archeologische waarde. Deze gebieden vormen vaak het hart van de kerkdorpen en daar is vaak de oorsprong van de kerkdorpen gelegen. Vanwege het cultuurhistorisch belang handhaven we hier de wettelijke ondergrens van 100 m2 voor onderzoeksplicht.

4. verwachtingswaarden
De gebieden die in categorie vier zijn opgenomen omvatten niet zozeer bekende archeologische waarden maar verwachte archeologische waarden. Het gaat om
hoge en middelhoge verwachtingen voor droge en natte landschappen; hoge en middelhoge verwachting voor droge landschappen in het PAA (provinciaal archeologisch aandachtsgebied); hoge en middelhoge verwachting voor natte landschappen en Maasafzettingen in natte landschappen. Met "onbekende verwachting voor droge en natte landschappen" wordt de beekdalen bedoeld. Beekdalen zijn van oudsher de gebieden die menselijke activiteit hebben aangetrokken. De waarde hiervan is onbekend, maar de vondsten die er worden gedaan zijn vaak van hoge kwaliteit en cultuurhistorisch van grote waarde.
Omdat het in deze categorieën om verwachtingen gaat, hanteren we hier een ruimere ondergrens van 500m2.

Regime: In het bestemmingsplan worden aan de categorieën 2, 3 en 4 uit de beleidskaart door middel van een dubbelbestemming voorschriften verbonden. Deze categorieën worden opgenomen in de verbeelding en in planregels.

5. Lage verwachting voor droge landschappen, provinciaal aandachtsgebied
6. Lage verwachting voor droge en natte landschappen
7. Lage verwachting voor ontgronde gebieden

Regime: Categorie 5, 6 en 7 worden niet opgenomen in het bestemmingsplan. Bij bestemmingsplanwijzigingen, bij m.e.r.plichtige projecten of bij projecten vallend onder de omgevingsvergunning (voormalige wet Mileubeheer) of Tracéwet, kan wel een onderzoeksplicht aan deze gebieden worden opgelegd.

2.5 actualisatie van bestemmingsplannen

Geen ingrepen – geen nader onderzoek
In bestemmingsplannen waarbij enkel de bestaande situatie (zoveel) mogelijk wordt gehandhaafd en bij het vaststellen van beheersverordeningen dient rekening te worden gehouden met eventueel aanwezige archeologische waarden.
Gedetailleerd bureauonderzoek, aangevuld met veldonderzoek is voorafgaand aan de vaststelling niet noodzakelijk aangezien er geen concrete bodemingrepen gepland zijn.

In deze fase volstaat het opnemen van een beschermingsregime in het bestemmingsplan. Dit betekent dat de gebieden waar archeologische waarden verwacht worden of zijn vastgesteld worden opgenomen op de verbeelding met een dubbelbestemming. Aan deze dubbelbestemming worden planregels gekoppeld met bepalingen voor de omgevingsvergunning. De gebieden waar archeologische waarden worden verwacht of zijn vastgesteld zijn weergegeven op de archeologische beleidskaart die met deze nota wordt vastgesteld (bijlage 4b).

2.6. wijziging van bestemmingsplannen

Bij ingrepen – afwegingskader - mogelijk onderzoek
Wanneer in een bestemmingsplan een wijziging van de bestemming wordt vastgelegd zoals bij ontwikkelingsgerichte bestemmingsplannen, bij partiële herziening van bestemmingsplannen, bij projectbesluiten en ontheffingen is archeologie een facet dat mede afgewogen moet worden in de besluitvorming over de ontwikkeling.

In deze fase van concrete planvorming is het mogelijk om het behoud van archeologische resten in de bodem te realiseren en opgravingen zoveel mogelijk te beperken. Ook stelt de Monumentenwet dat er met het bestemmen van de gronden rekening moet worden gehouden met archeologische resten.

In deze fase van planvorming is het van belang zeker te weten of er archeologische resten in het plangebied aanwezig zijn, waar deze zich bevinden en of ze behoudenswaard zijn. Dit dient te worden vastgesteld door nader archeologisch onderzoek.
Archeologisch onderzoek hoeft alleen te worden uitgevoerd in gebieden waar archeologische resten verwacht worden of reeds zijn vastgesteld en waar ingrepen van een bepaalde omvang en diepte zijn gepland (zie tabel 1)

Indien uit onderzoek blijkt dat de resten behoudenswaardig zijn en bedreigd worden door de geplande ontwikkeling worden ze meegewogen in de besluitvorming rondom de bestemmingswijziging. Uitkomst daarvan kan bijvoorbeeld zijn behoud van de archeologische resten in situ door planaanpassing, of behoud van de archeologische resten ex situ (opgraving).

In het bestemmingsplan zal dan een beschermingsregime worden opgenomen. Dit betekent dat de archeologische resten aangeduid moeten worden op de verbeelding met een dubbelbestemming. Aan deze dubbelbestemming dienen vervolgens planregels gekoppeld te worden.

3 VERGUNNINGSNIVEAU

3.1 spelregels bij vergunningverlening

Algemene spelregels
Indien een bouwwerk of werk, geen bouwwerk zijnde en werkzaamheden gepland worden binnen een gebied met 'waarde archeologie' dan dient bepaald te worden of deze een bedreiging vormen voor deze 'waarde archeologie'. Op basis van de diepte van de bodemingreep en de oppervlakte van de ingreep dient het vervolgtraject bepaald te worden.

Kleine 'verstoringen' worden getolereerd, maar bij grote verstoringen zal onderzoek volgens het AMZ-proces noodzakelijk zijn.
Aanvullend bureauonderzoek met veldonderzoek moet uitwijzen of er zich archeologische resten in het gebied bevinden, waar deze zich bevinden en of deze resten behoudenswaard zijn. Dit proces werken we verder uit in hoofdstuk 3.2 van deze bijlage.

In de Monumentenwet is opgenomen dat bij de aanvraag van een vergunning om te slopen in beschermde stads- en dorpsgezichten door de gemeente een archeologisch onderzoek kan worden gevraagd. Bij aanvragen voor sloop in beschermde stads- en dorpsgezichten zal de gemeente de in deze nota voorgestelde beleidsregels volgen.

Project- of plangebied of perceel met verschillende archeologische waarden
Als in een plan- of projectgebied of perceel waarvoor een vergunning wordt aangevraagd volgens de archeologische beleidskaart verschillende archeologische waarden voorkomen, dan geldt voor dit project- of plangebied of perceel de hoogst aanwezige waarde met de bijbehorende vrijstellingdrempel voor onderzoek. Slechts als de hoogste waarde een zeer beperkt deel uitmaakt van het plangebied (5 – 10 %) en in dit deel bovendien geen bodemverstoring plaatsvindt, kan na afweging worden besloten ontheffing te verlenen.

Project- of plangebied met vrijstelling onderzoek op grond van ondergrens
Op plan- of projectgebieden waarvoor een bepaalde archeologische waarde geldt, maar die qua bodemingreep beneden de ondergrens voor onderzoek vallen blijft de dubbelbestemming onverminderd van kracht, tenzij uit onderzoek is gebleken dat geen archeologische waarden in het (plan)gebied meer te verwachten zijn.

Inventariserend onderzoek in een project- of plangebied
Als in een project- of plangebied een nader inventariserend archeologisch onderzoek wordt verplicht gesteld, dan heeft dat onderzoek minstens betrekking op het gehele plangebied of projectplan (afhankelijk van de omvang veelal één of meerdere percelen). Een inventariserend onderzoek kan bestaan uit een bureauonderzoek, een booronderzoek (verkennend, karterend) of een proefsleuvenonderzoek. Zoals eerder al aangegeven, volstaat voor een bureauonderzoek in de meeste gevallen de gemeentelijke archeologische waardenkaart en beleidskaart. De gegevens van deze kaart moeten echter altijd op actualiteit worden getoetst en op perceelsniveau worden aangevuld.

Bodemingrepen met een geleidelijk effect
Een aparte categorie ingrepen vormen de ingrepen die een geleidelijk effect hebben op de dieper liggende archeologische resten. Het betreft dan met name die bodemingrepen die de afvoer van grond met zich meebrengen die niet wordt aangevuld. Gedacht kan hierbij worden aan egalisatiewerkzaamheden in het kader van natuurbeheer en –ontwikkeling of laanbomenteelt. In dergelijke gevallen is het belangrijk in het kader van een aanlegvergunning eerst vast te stellen wat het effect van de ingreep (op termijn) kan zijn op de eventueel aanwezige archeologische ondergrond.

3.2 het proces van de archeologische monumentenzorg

3.2.1 onderzoeksplicht

Als een activiteit in een gebied met de dubbelbestemming Waarde-archeologie op grond van de bestemmingsplanregels (of de erfgoedverordening) onderzoeksplichtig is, dan moet de initiatiefnemer (aanvrager vergunning) onderzoek laten uitvoeren naar aard, omvang, diepteligging en behoudenswaardigheid van eventuele archeologische resten.

De kosten van onderzoek zijn voor rekening van de vergunningaanvrager.

Bij het onderzoek moet ook worden vastgesteld wat de consequenties zijn van de geplande ontwikkelingen voor de archeologische waarden. De resultaten worden samen met een zogenaamd selectieadvies vastgelegd in een rapport, dat in het kader van de vergunningprocedure wordt overlegd aan de vergunningverlener (het bevoegd gezag/de gemeente). Deze besluit of en onder welke voorwaarden een vergunning wordt verleend.

Afhankelijk van de resultaten uit het onderzoek kan de vergunning worden verleend
- zonder verdere voorwaarden voor de archeologische waarden
- met de voorwaarde dat de archeologische resten worden ingepast in het plan (behoud in situ), door bijvoorbeeld planwijziging; technische maatregelen of "archeologievriendelijk" bouwen;
- met de voorwaarde dat archeologische resten dienen te worden opgegraven (behoud ex situ).

3.2.2 het AMZ-proces: onderzoek in stappen

3.2.2.1 het proces op hoofdlijnen
Het AMZ-proces is een vorm van trechtering , waarbij meestal begonnen wordt met betrekkelijk eenvoudige (en minder kostbare) onderzoeksmethoden. De meer complexe werkzaamheden worden pas later in het proces toegepast op vindplaatsen waar in het belang van een onderbouwd selectiebesluit nader onderzoek noodzakelijk is. Zo wordt via een proportionele inzet van middelen gekomen tot een afweging van het archeologische belang in het kader van de ruimtelijke ordening.
In gevallen waar voldoende duidelijkheid is over de archeologische verwachting, kan om het planproces te versnellen, overwogen worden om bepaalde stappen achterwege te laten.
Deze afweging vindt bij voorkeur plaats door een gemeentelijk beleidsarcheoloog of een senior (advies) archeoloog.

Het AMZ-proces dient te leiden tot de vraag of er een omgevingsvergunning binnen een aangewezen archeologische zone kan worden verleend (selectiebesluit).

Hiervoor kent het AMZ-proces een zogenaamd archeologisch stappenplan, onder te verdelen in de secties inventarisatie, selectie, en maatregelen (figuur 1)

Ook als archeologische terreinen en verwachtingszones niet in de bestemmingplannen zijn opgenomen, geldt dit stappenplan bij bestemmingsplanherzieningen en projectbesluiten.

Iedere stap eindigt met de afweging of er voldoende informatie is verzameld om een verantwoorde beslissing te nemen over eventuele vervolgacties. Als er niet voldoende bekend is over de aard en kwaliteit van de archeologische resten (en dus over de gevolgen van de geplande ingreep) kan de gemeente verlangen dat de initiatiefnemer nader onderzoek laat verrichten waarmee de benodigde informatie wordt verzameld over de aard en kwaliteit van de aanwezige archeologische resten.

De gemeente neemt vanuit haar rol als bevoegd gezag en vergunningverlener op basis van het uitgevoerde (voor)onderzoek en het daarin voortvloeiende advies een selectiebesluit over het al dan niet verlenen van een vergunning en of daaraan nadere voorwaarden worden verbonden (zoals het verrichten van verder onderzoek, aanpassing van het plan, of een eventuele opgraving).

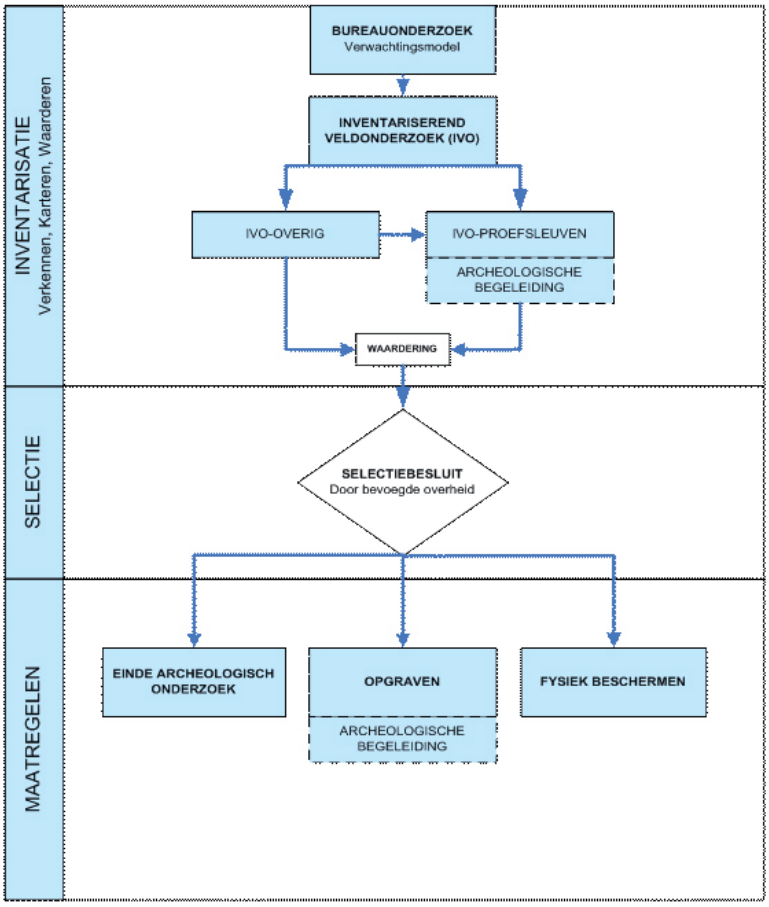
Dit hele proces wordt goed geïntegreerd in het ruimtelijke ordeningsproces en in de planvorming rondom projecten. Omdat de initiatiefnemer verplicht is iets met de archeologie in de bodem te doen, kan er rekening mee gehouden worden. De bouw loopt geen onvoorziene vertraging op, de archeoloog kan gestructureerd zijn werk doen. Het is zelfs mogelijk de resultaten van het archeologisch onderzoek te verwerken in de nieuwbouwplannen, bijvoorbeeld door bijzondere bestrating aan te brengen of elementen uit het verleden terug te laten komen in de indeling van de wijk of zelfs de architectuur van de huizen. Zo kunnen we leren van het verleden en tegelijkertijd vooruitkijken naar de toekomst

Voor alle stappen in het AMZ proces geldt dat de uitvoering ervan dient plaats te vinden conform specificaties vastgelegd in de protocollen en leidraden van de vigerende versie van de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA). In de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) staan de minimale vereisten waaraan een organisatie moet voldoen bij het uitvoeren van werkzaamheden in het kader van de archeologische monumentenzorg. Het gaat daarbij onder meer om de volgende werkzaamheden: bureauonderzoek, inventariserend veldonderzoek, opgraven, beschermen van vindplaatsen, archeologische begeleiding van bouwwerkzaamheden en het registreren, deponeren en beheren van vondsten.

- Voor de stappen inventariserend veldonderzoek, opgraven en archeologische begeleiding geldt dat uitvoering alleen is voorbehouden aan bedrijven met een door de minister van OCW verleende opgravingsvergunning
- Het uitvoeren van IVO-overig (boren, veldkartering) dient te geschieden op basis van een door een senior archeoloog opgesteld Plan van Aanpak (PvA) dat niet door het bevoegd gezag hoeft te worden goedgekeurd, maar waarvan het resultaat wel dient te voldoen aan de door het bevoegd gezag gestelde eisen.
- Het uitvoeren van de stappen IVO-proefsleuven, archeologische begeleiding en opgraven, alsook de fysieke bescherming dient plaats te vinden op basis van een door het bevoegd gezag goedgekeurd archeologisch programma van eisen (PvE) opgesteld onder verantwoordelijk-

heid van een senior archeoloog.

De stappen van het AMZ-proces beschrijven we in de volgende paragrafen meer in detail.

Figuur 1.
Het AMZ-proces

3.2.2.2 inventarisatie

Aan het begin van een ontwikkeling wordt als verkenning de gemeentelijke beleids- en adviezenkaart geraadpleegd. De ligging van het plangebied wordt bestudeerd, de bekende en actuele archeologische gegevens worden bekeken en er wordt een verwachting opgesteld.
Is er reden om aan te nemen dat de bodem ernstig verstoord is, en er dus geen archeologie meer aanwezig zal zijn, dan is verder onderzoek voor deze ontwikkeling niet nodig. De vergunning kan worden verleend en het civieltechnische werk beginnen.

Is er reden om aan te nemen dat er wel archeologische waarden aangetroffen kunnen worden, dan wordt tegelijkertijd een aanvullend bureauonderzoek en een verkennend booronderzoek uitgevoerd. Deze twee stappen in figuur 1 worden in de gemeente Sittard-Geleen tegelijkertijd uitgevoerd.
Als de bodemopbouw intact is en archeologische indicatoren aanwezig zijn, of als de kans van

archeologische resten zeer groot is, dan word een waarderend proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Dit geeft antwoord op de volgende vragen: Hoe is de bodemopbouw exact ? Zijn er sporen aanwezig? En in wat voor staat zijn die?

Wordt er niets aangetroffen, of zijn de overblijfselen van een dermate slechte kwaliteit dat we er niets meer van kunnen leren, dan kan besloten worden om geen verder onderzoek meer te doen.
Zijn er wel resten uit het verleden aangetroffen in goede staat, dan doet men een uitspraak over de behoudenswaardigheid van de aangetroffen overblijfselen. Hoe belangrijk zijn deze resten? Bij de waardering spelen bijvoorbeeld aspecten als gaafheid, conservering en zeldzaamheid een rol. Deze uitspraak wordt het selectieadvies genoemd.

3.2.2.3 selectie
In het selectieadvies staat of de vindplaats behouden moet worden, of dat deze alsnog verloren kan gaan. Dit advies wordt door de initiatiefnemer voorgelegd aan de gemeente. Deze zal het proces en de resultaten toetsen op inhoud en op beleid. Het bevoegd gezag besluit over het rapport met als resultaat een selectiebesluit. Het selectiebesluit kan, gemotiveerd, afwijken van het selectieadvies.

3.2.2.4 maatregelen
Als in het selectiebesluit wordt besloten om de aanwezige archeologische resten te behouden, moet vastgesteld worden hoe dat moet gebeuren. Hiervoor kunnen aan de vergunning voorschriften verbonden worden. Het uitgangspunt is dat bescherming ter plaatse (behoud in situ) de voorkeur heeft.

Maatregelen voor fysieke bescherming behelzen de verplichting tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden, bijvoorbeeld door het toepassen van een bepaalde bouw- of funderingswijze.

Als fysieke bescherming niet mogelijk is, zullen de waarden door onderzoek moeten worden veiliggesteld. In de vergunning wordt de verplichting tot opgraving opgelegd. Daarnaast kan ook de verplichting worden opgelegd de activiteit die tot bodemverstoring leidt archeologisch te laten begeleiden.

3.2.2.5 belang van kwaliteit in het AMZ-proces
Een goede uitvoering van het AMZ proces is van belang voor de gemeente om stagnatie te voorkomen in de planprocedure, het vergunningentraject en de uitvoering.
Ook financieel risicomanagement is hierbij van belang.

Het stapsgewijs doorlopen van het hierboven omschreven AMZ proces minimaliseert de kans dat er tijdens de realisatie van een ruimtelijke ingreep onverwachte sporen of vondsten aan het licht komen. Als de aanvrager van een vergunning aan alle AMZ-eisen van het bevoegd gezag heeft voldaan, dan kunnen extra kosten van onvoorziene vondsten (en het veilig stellen daarvan) in principe niet meer op de aanvrager van de vergunning worden afgewenteld. Deze kosten zijn dan voor rekening van de gemeente.

3.3 beleidsuitgangspunten bij selectiebesluiten

Behoud in situ, planaanpassing en visualisering
Algemeen beleidsuitgangspunt is dat archeologische resten bij voorkeur in de grond (in situ) behouden dienen te worden Het vermijden van kostbare opgravingen is niet alleen vanuit overwegingen van kostenefficiëntie beter. Behoud in situ maakt ook voor toekomstige generaties het onderzoeken van het verleden mogelijk.

Opgraven wordt eigenlijks gezien als de tweede optie, maar in de praktijk blijkt meestal toch de voorkeur te worden gegeven aan de ontwikkeling van een gebied, en daarmee ook de keuze voor opgraven.

Vanuit de behoudsdoelstelling is het van belang dat bij het ontwerp en de voorbereiding van nieuwbouwplannen in gebieden waar archeologische resten aanwezig zijn, in een zo vroeg mogelijk stadium wordt onderzocht in hoeverre archeologische resten via civieltechnische maatregelen in situ kunnen worden veilig gesteld. Hoewel dit soort maatregelen soms enige creativiteit en flexibiliteit aan de ontwerpkant vereisen en soms ook additionele kosten in de uitvoering met zich meebrengen, wegen deze investeringen over het algemeen in ruime mate op tegen de uitzonderlijk hoge kosten van een uitgebreide opgraving.

Bij inpassingmaatregelen en archeologievriendelijk bouwen kan concreet gedacht worden aan het vermijden van de aanleg van (parkeer)kelders, het toepassen van zogenaamde zettingsvrije constructies, het bouwen op bestaande funderingen of het toepassen van draagconstructies boven archeologisch waardevolle lagen.

Bij projecten in archeologisch waardevolle gebieden of zones met een hoge verwachting kan de gemeente dergelijke archeologische maatregelen laten opnemen in het Programma van Eisen van het civieltechnisch ontwerp. Een verbod op ondergronds bouwen kan in het bestemmingsplan worden vastgelegd.

Archeologische resten die bij opgravingen blootgelegd worden kunnen vervolgens – samen met het historische verhaal dat daarmee is verbonden - een belangrijke toegevoegde waarde vormen voor de ruimtelijke kwaliteit in onze gemeente. Op locaties die zich daartoe lenen is het aan te bevelen aan die voorgeschiedenis op gepaste wijze aandacht te schenken. Ook hierin wil de gemeente, behalve een stimulerende rol richting ontwikkelaars, zelf een concrete bijdrage leveren, bijvoorbeeld via de inrichting van de openbare ruimte. Een voorbeeld hiervan is de plattegrond van een stadhuis van Pasqualini dat op de Markt in Sittard is weergegeven in het plaveisel.

3.4 toezicht en handhaving

In artikel 63 MW is bepaald dat burgemeester en wethouders en de Minister van OCW de personen aanwijzen die zijn belast met het toezicht op de naleving van de verplichtingen van de MW. De MW bevat geen bijzondere bepalingen met betrekking tot de handhaving van de verplichtingen die zijn opgenomen in hoofdstuk V "Archeologische monumentenzorg". Voor zover die verplichtingen betrekking hebben op zaken die in bestemmingsplannen, omgevingsvergunningen, ontheffingen ven bestemmingsplannen of projectbesluiten zijn geregeld, kan de bevoegdheid tot handhaving worden gebaseerd op artikel 7.1 Wro waarin wordt bepaald dat burgemeester en wethouders zorg dragen voor de bestuursrechtelijke handhaving van het bepaalde bij of krachtens deze wet. Toezichthouders worden aangewezen door middel van een besluit. Toezichthou-

ders van gemeenten zullen toezien op de eisen die zijn neergelegd in bestemmingsplannen en de voorschriften die zijn verbonden aan omgevingsvergunningen, ontheffingen en projectbesluiten.

4 TOEVALSVONDSTEN

Tijdens bouwwerkzaamheden of andere werkzaamheden kan het voorkomen dat men stuit op een archeologisch monument. Wanneer het doel van deze werkzaamheden niet het opsporen of onderzoeken van monumenten is, spreken we van een toevalsvondst. Degene die zo'n vondst doet moet dit zo spoedig mogelijk melden bij de Minister van OCW. Hij moet dan wel redelijkerwijs vermoeden dat het een monument betreft. Bovendien is hij verplicht om het monument gedurende zes maanden ter beschikking te houden of te stellen voor wetenschappelijk onderzoek (artikel 53 MW). Hieruit vloeit dus ook voort dat het niet is toegestaan om een vondst te vernietigen. De vinder en de eigenaar van de grond verkrijgen de gezamenlijke eigendom van de vondst. Dat vloeit voort uit artikel 13 boek 5 van het Burgerlijk wetboek.
Het doel van de meldingsplicht is onder andere om ARCHIS te verrijken met nieuwe informatie omtrent het bodemarchief. Daarnaast biedt de melding de minister de mogelijkheid om na te denken over het eventueel toepassen van zijn bevoegdheid om bij schade of dreigende schade aan monumenten voorschriften te geven met betrekking tot de uitvoering van het werk dat die schade dan wel dreiging veroorzaakt of gelasten dat het werk wordt stilgelegd (artikel 56 MW).

Degene die een toevalsvondst doet draagt in principe niet de kosten van onderzoek en eventuele opgravingen. Dat is alleen zo wanneer in de ontheffing van het bestemmingsplan of in het projectbesluit danwel op basis van een bestemmingsplan in de omgevingsvergunning expliciet is geregeld welke gevolgen een toevalsvondst heeft (bijvoorbeeld stillegging werkzaamheden, onderzoek doen en eventueel opgraven). In de planregels zoals ze zijn opgesteld voor onze gemeente is dit niet expliciet opgenomen.

bijlage 4b.

archeologische beleidskaart gemeente Sittard-Geleen

Bijlage 5

kosten en financiering archeologisch onderzoek

Deze bijlage geeft een beeld hoe omgegaan wordt met kosten en financiering van archeologisch onderzoek.

5.1 kostenbeheersing en risicomanagement door goede voorbereiding

Archeologie kan een financieel risico vormen in iedere exploitatie. Dat begint al bij de locatiekeuze; locaties zonder archeologische waarde of verwachting verdienen vanuit de gedacht van behoud in situ de voorkeur. Als dat niet mogelijk is, of wanneer de maatschappelijke afweging anders uitvalt, moet men rekening houden met de kosten van archeologisch onderzoek.

Bepalend voor die kosten zijn de aard en de omvang van de vindplaats(en), de bereikbaarheid van de resten en de vereiste onderzoeksmethode.
Om duidelijkheid te krijgen over (mogelijke) kosten van archeologisch onderzoek moet daarom al in de vroegste fase van de planvoorbereiding een eerste inschatting worden gemaakt van de te verwachten archeologische waarden en de financiële consequenties van het daaruit volgende onderzoek.

Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek moeten dan ook een regulier onderdeel van de planvoorbereiding zijn en van meet af aan worden meegenomen in de planning en begroting van ruimtelijke projecten. Dit geldt zowel voor initiatieven van de gemeente zelf als voor die van derden.

Een goede voorbereiding met een goede koppeling tussen het proces van ruimtelijke ordening en het proces van archeologische monumentenzorg kan problemen en schadeposten tijdens de uitvoering voorkomen. Bij het niet nakomen van archeologische zorg, kan de minister op basis van de MW (artikel 56) gelasten werkzaamheden geheel of gedeeltelijk stil te leggen om onderzoek mogelijk te maken.

5.2 het veroorzakerprincipe

De Wamz legt de kosten van archeologisch vooronderzoek primair bij de veroorzaker van de bodemverstoring. Het principe gaat ervan uit dat het niet onredelijk is om financiële lasten op te leggen als die lasten voorzienbaar en zo mogelijk vermijdbaar zijn. De gedachte hierachter is dat wie economisch (of anderszins) belang heeft bij de verstoring van de bodem, ook financieel geprikkeld moet worden om het bodemarchief te ontzien.

In het kader van de vergunningverlening kan de gemeente in haar rol als bevoegd gezag aan initiatiefnemers een onderzoeksplicht opleggen. De kosten die samenhangen met het uitvoeren van archeologisch onderzoek en het naleven van de vergunningvoorschriften komen voor rekening van de vergunningaanvrager.

Bij toevalsvondsten (zie ook bijlage 4a, onder 4) geldt het veroorzakerprincipe echter niet. Wanneer tijdens bouwwerkzaamheden bijvoorbeeld een archeologisch monument wordt gevonden (toevalsvondst) terwijl men daar niet gericht op zoek naar was, kunnen eventueel door de gemeente gemaakte kosten voor onderzoek en opgravingen niet worden verhaald op de bouwonderneming of de eigenaar van het terrein.

5.3 de exploitatieovereenkomst

Bij exploitatieovereenkomsten tussen de gemeente en projectontwikkelaars is het van belang dat de overeenkomst helder aangeeft wie de kosten voor het archeologisch onderzoek draagt en de eventuele bijkomende risico's voor zijn rekening neemt. In de praktijk bevat de overeenkomst vaak afspraken over het archeologisch vooronderzoek. Aanvullend hierop zullen afspraken gemaakt moeten worden over hoe om te gaan met de uitkomst van het onderzoek. Als uit vooronderzoek blijkt dat er sprake is van behoudenswaardige archeologische resten, dan kunnen de kosten van inpassing en/of opgraving veel hoger uitvallen.
In de grondexploitatiewet (Wro) is archeologie opgenomen op de lijst van verhaalbare kosten.

5.4 schade, excessieve kostenregeling, archeologiefonds

Wanneer een omgevingsvergunning, ontheffing van het bestemmingsplan of projectbesluit wordt geweigerd kan de aanvrager van zo'n beschikking schade lijden. De aanvrager kan ook schade lijden wanneer aan een zodanige beschikking voorschriften worden verbonden, bijvoorbeeld de verplichting om archeologische waarden op te graven. Artikel 42 MW bepaalt dat schade die redelijkerwijs niet of niet geheel te laste behoort te blijven van de aanvrager of beschikkinghouder op verzoek vergoed kan worden door burgemeester en wethouders.

Een vergelijkbare schadevergoedingsregeling geldt met betrekking tot beschermde archeologische monumenten (artikel 22 MW). Bij schade die voor vergoeding in aanmerking komt heeft de wetgever vooral gedacht aan excessieve kosten als gevolg van opgravingen. Of dergelijke kosten als excessief moeten worden gekwalificeerd, is sterk afhankelijk van het financiële belang van de aanvrager, diens draagkracht, de mogelijkheden om naar een andere locatie om te zien etc.

Wanneer de realisatie van een project in gevaar komt door de hoogte van de archeologiekosten, kan de gemeente vanuit algemeen belang besluiten om deze kosten geheel of gedeeltelijk van de veroorzaker over te nemen. Te denken valt aan kleinschalige initiatieven, in zowel ruimtelijke als economische zin, waarbij de kosten voor de archeologie zich niet verhouden tot de totale projectkosten (bijvoorbeeld stadskernonderzoek bij particuliere initiatieven) of bij grotere projecten met een zeer omvangrijke of complexe archeologische component (bijvoorbeeld project Sittard, De Dominicaan).
De gemeente zal in deze gevallen per geval een besluit nemen over de te volgen werkwijze en de financiering. De gemeente kent geen archeologiefonds als reservering voor dergelijke kosten.
Als de kosten zowel de draagkracht van de initiatiefnemer als de gemeente overschrijden is het mogelijk om, in zeer stringente gevallen, gebruik te maken van de rijksregeling excessieve kosten.